

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

Ženskost

Femininity

Autor práce: Eliška Poláchová

Obor: Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. et MgA. Pavla Žeravíková

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené literární a elektronické zdroje.

V Olomouci

.....

Podpis

Hlavní částí této bakalářské práce je praktická část. Výstupem je cyklus pěti šatů zhotovených z bílého plátna, kterým dominují otisky nahých ženských těl. Tento text je tedy doprovodný k mnou vytvořené praktické závěrečné bakalářské práci.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. et MgA. Pavle Žeravíkové za cenné rady a vstřícnost při konzultacích. Dále děkuji všem modelkám, díky kterým jsem tuto práci mohla vytvořit.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1 Ženskost.....	7
1.2 Ženské a feministické umění.....	8
1.3 Tělesnost.....	9
1.4 Akční umění.....	10
1.4.1 Happening	11
1.4.2 Performance.....	12
1.4.3. Body art.....	13
1.6 Umělci.....	14
1.6.1 Yves Klein	14
1.6.2 Shigeko Kubota.....	16
1.6.3 Carolee Schneemann	17
1.6.4 Niki de Saint Phalle	18
2 PRAKTICKÁ ČÁST	19
2.1 Otisky	19
2.1.1 Hledání tvaru otisků.....	21
2.1.2 Barevnost otisků	22
2.2 Pracovní postup.....	23
2.2.1 Materiál.....	23
2.2.2 Příprava na zhotovení šatů.....	24
2.2.3 Zhotovení šatů.....	25
ZÁVĚR.....	27
Obrazové přílohy.....	28
Anotace	31
Seznam použité literatury:	32
Elektronické zdroje:.....	33
Seznam použitých obrázků:	35

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem zvolila „ženskost“. Svoji bakalářskou práci jsem se rozhodla realizovat v ateliéru textilu z toho důvodu, že se mi ke zvolenému tématu hodilo zpracování v oblasti textilní tvorby nejvíce a dokázala jsem tak zhmotnit svoji myšlenku.

Na pojem ženskost pohlíží každý trochu jiným způsobem. Slovo ženskost pro mě znamená něco jako souhrnné označení pro krásu ženských těl a pro sebevědomí, které z žen vyzařuje, když jsou si vědomy síly a moci, kterou jejich tělo má.

Cílem bakalářské práce je vyzdvihnout podstatu a přednosti žen a ženských těl, protože každá žena je svým způsobem originální, stejně tak jako její tělo. Při tvorbě jsem se zaměřila na jedinečnost ženského těla, které se stalo hlavním prvkem. Samotné ženské tělo totiž považuji za největší mistrovské dílo. Proto je tato bakalářská práce založena hlavně na otiscích těla, které jsem do práce zakomponovala a aplikovala v jejich nejpřirozenější formě.

V teoretické části bakalářské práce se zaměřuji na mé vlastní pojetí ženskosti, dále na ženské a feministické umění, na akční umění a jeho formy a také umělce, kteří mi byli inspirací při mé vlastní tvorbě.

V praktické části jsem zhotovila cyklus pěti šatů z bílého bavlněného plátna, které mají univerzální a jednoduchý střih navržený tak, aby padl postavám rozličných velikostí a tvarů. Jelikož je samotný střih šatů velice minimalistický, dodává šatům výraznou siluetu právě jejich potisk. Práce s lidským tělem a s jeho otiskem je stěžejní částí celé mé bakalářské práce. Potisk šatů totiž vzniká otiskem nahých těl modelek potřených černou akrylovou barvou. Na každých šatech jsou otištěna těla dvou různých modelek, jejichž kompozice ve výsledku utváří celek. Důležitým prvkem se tak stává propojení dvou ženských těl v jedno, čímž vzniká úplně nové tělo, osvobozené od svých majitelek. Nemohu opomenout ani určitou hru s náhodou, která tak kombinací otisků dvou těl bezprostředně vzniká.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Ženskost

Stručnou definicí pojmu ženskost je všeobecné shrnutí typických, možná až stereotypních vlastností žen. Tento pojem je však mnohem obsáhlejší a má dost individuální pojetí.

Pod pojmem ženskost se dá zahrnout to, co ženy vystihuje nejvíce.¹ To se vztahuje jak k fyzickým znakům, tak i přednostem či vlastnostem, které charakterizují ženské chování. Mezi obvyklé kvality, které reprezentují ženy patří křehkost a jemnost, empatie nebo citlivost. Po fyzické stránce může slovo ženskost vyjadřovat krásu ženského těla s ženskými pohlavními znaky.

Z mého pohledu pojem ženskost vyjadřuje hlavně ženskou sílu, která je mimořádná a je dost blízce spojena s ženským tělem. Ženskost pro mě znamená pochopení vlastního těla a s tím i související pozitivní vztah k sobě samé. I vztah k ostatním ženám se prohlubuje s pochopením vědomí vlastního těla. Chci poukázat na to, aby byly ženy hrdé na svá těla, ať už vypadají jakkoli. Soustředěním se na vazby a stejnosti, které ženy spojují, tak mezi nimi vzniká velmi silné pouto.

Samotný pohled na vnímání žen a ženského těla se v průběhem let změnil, čemuž se více věnuji v dalších kapitolách této práce. Definovat pojem ženskost je opravdu obtížné, jelikož má o tomto pojmu každý vytvořenou určitou představu, která jeho chápání ženskosti vystihuje nejlépe. Já jsem svůj pohled na ženskost zkoumala spíše po tělesné stránce.

¹ ScienceDirect. *ScienceDirect* [online]. Copyright © [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B0080430767039772>

1.2 Ženské a feministické umění

Ženské umění se dá popsat jako díla, která jsou vytvořena výhradně ženskými umělkyněmi. Toto umění je obohaceno o energii autorky, jejíž tvorba často vyjadřuje její osobnost a postoj. Umělkyně se ve svých dílech zaměřují na jejich pohled na svět, otevírají a s tím i nabízí řešení problémů, kterým není ve společnosti věnováno tolik prostoru. Pozornost věnují i stereotypním představám, kterých je ve společnosti stále velké množství. Ne vždy se musí jednat o čistě feministicky zaměřená témata. Tvůrkyně obvykle pracují i se svojí vlastní tělesností.

Feministické umění se začalo formovat v 60. letech 20. století. Ke vzniku tohoto odvětví přispěl rozvoj feminismu. Ženy byly dříve v umění vnímány jako objekty, často idealizované. Jelikož bylo toto vnímání žen ve společnosti, která byla převážně ovládána muži, dlouho zakotvené, obvykle nebyly ženy jako umělkyně akceptované. Jejich umělecká tvorba tak nebyla přijímána a nedosahovala stejné úrovně, jako umění, které tvořili muži. Příchod feministického umění způsobil velký zvrat v uměleckém světě, protože ženské umělkyně svým odlišným vnímáním nabízí zcela novou perspektivu v umění.

Podobně jako ženské umění se zaměřuje na narušení ideologie o ženách, která často souvisí s již zmíněnými stereotypy. Do témat se dostává i sociální a politický podtext. Prostřednictvím svého umění tak tvůrkyně upozorňují na výraznou rozdílnost, která je ve vnímání ženského a mužského umění patrná. Autorky mají totiž úplně odlišný pohled na tvorbu umění v porovnání s muži. I z tohoto důvodu umělkyně pracují s nezvyklými materiály a ve své tvorbě experimentují. Využívají alternativních prostředků, jako je performance, video art, nebo práci s textilními médii.² Tvorba je ještě více tělesná, často se autorky dostávají na pomezí erotiky a používají při tvorbě vlastní těla či těla figurantů.

² Feminist Art Movement Overview | TheArtStory. The Art Story: Visual Art Movements, Artists, Ideas and Topics [online]. Copyright ©2023 The Art Story Foundation. All Rights Reserved [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: <https://www.theartstory.org/movement/feminist-art/>

Feministické umělkyně zahrnují do svých děl ženský pohled na svět a na postoj žen ve společnosti.³ Ženské umění usiluje o propojení žen a prohloubení jejich vztahů.

1.3 Tělesnost

Jak jsem již nastínila výše, ženské tělo bylo a je ve výtvarném umění významným tématem. Stalo se tak vlastně jedním z nejzobrazovanějších motivů v uměleckých dílech. Ženy byly většinou v umění brány jako pouhé objekty, které byly zobrazovány muži a ženské tělo tak ztělesňovalo jejich ideál, iluzi a touhu.⁴

Již v pravěkém období začaly vznikat první objekty znázorňující lidské tělo. Jednalo se například o sošky ženských těl, které měly magickou symboliku. Už zde započal určitý ideál krásy. Tělo mělo ve výtvarném umění úlohu modelu, který byl zobrazován.

Když přeskochíme do 20.století, tak až s nástupem konceptuálního umění, se změnil princip na pohlížení a zobrazování lidských těl, nejen těch ženských, ve výtvarném umění. Z lidského těla, dříve pouhého motivu pro vytvoření uměleckého díla, se stává nástroj pro tvorbu.⁵ Tělo se mění na prostředek, kterým se tvoří, a je tak přímou součástí procesu tvorby uměleckého díla.

Významnou změnu ve vnímání tělesnosti přineslo také zapojení ženských umělkyní do umění. Umělkyně začaly s tělem pracovat odlišným způsobem než muži, a i jejich pohled na vnímání tělesnosti je rozdílný. Ženy se ve své tvorbě nezaměřují na zobrazování těla jen jako objektu, ale zkoumají tělesnost po rozličných stránkách.

Začíná tím celková transformace chápání a pojmání lidského těla v umění.

³ Tamtéž

⁴ Feministické hnutí v umění – MedKult. MedKult – média a kultura • mediální kultura • mediální a kulturní studia [online]. Copyright © 2023 MedKult. All rights reserved. [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: http://medkult.upmedia.cz/2017/02/23/feministicke-hnuti-v-umeni/#_ftn2

⁵ MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. Olomouc: Votobia, 1999.

1.4 Akční umění

Akční umění je úzce spjato s myšlenkami konceptuálního umění. Konceptuální umění je umělecký směr, který se formuje na počátku 50. a 60. let 20. století. Konceptuální umění vychází z dadaismu, jehož hlavním představitelem se stal Marcel Duchamp, který přišel s myšlenkou svých *ready-mades*.

Jak již z názvu vyplývá, konceptuální umění je postavené na konceptu neboli hlavní myšlence či obsahu, která celému dílu udává směr. Tento koncept je ve výsledku důležitější než konečný výtvar. Samotná myšlenka se stává uměním a umělec je ten, kdo tuto myšlenku vytváří. Umělci se často snaží otrástit tradičními představami o umění a přinést nové nekonvenční myšlenky a způsoby prezentace. Konceptuální umělci svými díly cílí na to, aby přiměli diváka zamyslet se nad určitou problematikou a vytvořit si k danému dílu svůj vlastní postoj.

S konceptuálním uměním souvisí i akční tvorba Yvese Kleina, ten přišel s idejí využití těl modelek jako „živých štětců“.⁶ Modelky pokryl barvou a jejich těla otiskl na plátno. Konceptuální umění tak překonalo tradici dosavadního nahlížení na lidské tělo.

Autorka, která u nás v 60. letech experimentovala s otisky těla je Adriena Šimotová. V porovnání s Yvesem Kleinem však s tělem pracovala naprosto odlišně. Ve své tvorbě se zaměřovala na lidskou figuru. Používala lidské tělo, s jehož pomocí vytvářela otisky i frotáže. Zajímala se však mnohem více o niterní lidské prožitky a vztahy mezi lidmi. Pozornost věnovala symbolice otisků lidského těla, jakožto stopy naší existence. Pracovala hlavně s jemným papírem, který různě vrstvila nebo prořezávala a s pigmentem. Při tvorbě využívala i své vlastní tělo, v pozdější tvorbě se zaměřila jen na ruce. Na její tvorbě mě zaujala citlivost, se kterou k otiskům přistupovala.

Akční umění je umělecký proud, který se definoval od konce 50. let 20. století a podobně jako konceptuální umění podnítil změnu v percepci výtvarného umění.

⁶ Yves Klein's Postmodernist Art. Visual Arts Encyclopedia [online]. Copyright © visual [cit. 15.04.2023]. Dostupné z: <http://www.visual-arts-cork.com/famous-artists/klein-postmodernist.htm>

Pro akční umění je stěžejní probíhající akce a její hlavní myšlenka – koncept. Uměleckým dílem se tak stává samotný proces jeho tvorby. Akční umění se pohybuje na hranici výtvarného umění, divadla, hudby i tance.⁷ Může být prezentováno před publikem, které se může stát účastníkem a spoluvůrcem samotné akce, nebo zůstat pouhým přihlížejícím. Důležitý je tělesný a duševní zážitek, který si autor či publikum z akce odnese s sebou. Akční umění se musí odehrávat na určitém místě, v určitém čase a mít jistý děj. Není tedy možné ho nikdy znovu zcela zopakovat. Průběh akcí bývá obvykle dokumentován rozličnými médii. Výsledkem dokumentace akce pak může být fotografie nebo videozáznam. I tento druh umění pracuje s tělem a dělá z něj tak nedílnou součást tvorby.

Mezi formy akčního umění patří happening, performance, body art nebo land art.

1.4.1 Happening

Happening, jako forma akčního umění vzniká v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Tento výraz poprvé použil americký malíř Allan Kaprow. V roce 1958 Kaprow zveřejnil tento pojem ve svém článku *Odkaz Jacksona Pollocka*. Happening je akce, která se odehrává za přítomnosti diváka. Koná se podle předem daného plánu, nicméně děj se může náhodně a bezprostředně rozvíjet. Využívá náhody, živelnosti, spontánnosti i nečekaného zvratu. „*Určit přesné hranice happeningu je někdy dost nesnadné. Může stejně snadno přecházet do performancí a body-artu, jako splývat s land-artem.*“⁸

Happening je neopakovatelný. Důležitý je průběh samotné akce a prožitek z ní. Záměrně se snaží diváka šokovat a podněcovat ho k tomu, aby se do akce zapojil a zareagoval. Divák se tak stává spoluvůrcem celé akce, když vystoupí ze své komfortní zóny a začne zasahovat do děje. Záměrem happeningu je prolomit hranice.

⁷ SLAVÍK, Jan a Jaroslav BLÁHA. *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: Práce, 1997.

⁸ ZHOŘ, Igor, Radek HORÁČEK a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991.

Překonat pomyslnou hradbu mezi divákem a umělcem a zapojit umění do každodenního života.

Mezi umělkyně zaměřující se na happeningy s feministickým podtextem lze zařadit Yoko Ono. Ve svých akcích pracuje s tělesností a zaměřuje se na vztah mezi umělcem a divákem. Její nejznámější feministicky zaměřená akce je *Cut Piece* (1964). V této akci nechala publikum zasahovat do děje. Publikum tak mělo možnost odstříhávat kusy jejího oděvu pomocí nůžek.⁹

1.4.2 Performance

Performanční umění neboli performance art je druh akčního umění, které se začalo formovat v 60. letech 20. století v USA společně s Happeningem. Jedná se o akci, kde je přítomnost umělce zcela zásadní. Akce může být individuální nebo kolektivní práci více umělců.

Performance může být zahrána podle předem daného scénáře, ale častěji využívá improvizace a určité náhody. Podporuje spontánnost a vyjádření obyčejných lidských emocí. Za performance můžeme považovat umění, ve kterém je tělo subjektem i objektem díla. Performanční umění se může odehrávat na jakémkoli místě, v jakémkoli čase a může trvat, jakkoliv dlouho.¹⁰ Performance může být libovolná situace, která však musí zahrnovat čtyři základní prvky. Těmito prvky je čas a prostor, kde je akce předváděna. Třetím prvkem je umělcovo tělo a posledním prvkem je dosažení určité interakce mezi umělcem a publikem. Performance bývá prezentována před publikem, ale nemusí zahrnovat jeho přímou účast. Účastník tak většinou zůstává jen pouhým divákem. Je však podstatné, aby performance na diváka zapůsobila a zanechala v něm dojem.

⁹ Yoko Ono Art, Bio, Ideas | TheArtStory. The Art Story: Visual Art Movements, Artists, Ideas and Topics [online]. Copyright ©2023 The Art Story Foundation. All Rights Reserved [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://www.theartstory.org/artist/ono-yoko/>

¹⁰ MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. Olomouc: Votobia, 1999.

Česká performerka, která pracuje se svým tělem a přijímá ho takové, jaké je, je Kateřina Olivová. Její práce mají feministický podtext a její nahé tělo slouží jako hlavní nástroj, který využívá při své tvorbě. V performance *Genesis* (2013) se autorka zaměřuje na jiné vnímání svého těla v pokročilém stádiu těhotenství při tanci.

1.4.3. Body art

Ve druhé polovině 60. let 20. století se začal formovat i body art společně s happeningem a performance. Termín body art použil poprvé kritik Willoughby Sharp v časopise *Lavina* v roce 1970.¹¹ Umělci začali používat své tělo jako hlavní prostředek k uměleckému vyjádření. Tvorba se odehrává přímo na lidském těle, nebo s jeho využitím.

Body art pracuje s tělem, které se stává hlavním materiálem nebo podkladem, se kterým se tvoří. „Z těla se stává Dílo nebo tzv. Kus (Piece).“¹² Svě tělo umělci obvykle staví do standartních, ale častěji do extrémních podmínek. Tím se dostávají až na hranice svých možností a zjišťují tak limity, které jejich tělo má. Zároveň zkoumají i vztahy člověka s jeho okolím a hranice lidské citlivosti.

V body artu se většinou nejedná o příběh, tak jako v performance nebo happeningu, ale o prožitek a uvědomění si tělesnosti. Body artová tvorba je však výrazně propojená právě s performance a dalšími formami akčního umění. Umělci pracují s emocemi jako je bolest, touha nebo agrese. Body artové akce zhmotňují to, co se v autorovi odehrává. Body art se může uskutečňovat v přítomnosti publika, ale není to podmínkou.

Veronika Šrek Bromová je česká umělkyně, která ke své tvorbě využívá body art i performance. Jejím hlavním tématem je ženské tělo, feminismus a gender. Ve své tvorbě se zaměřuje na problematiku zobrazování ženského těla v umění. Pracuje i s fotomontáží, kdy fotografie upravuje a manipuluje s nimi. Příkladem její práce může být *Rozhovor* (1995) nebo cyklus *Pohledy* (1998), kdy fotografie těl a portrétů

¹¹ ZHOŘ, Igor, Radek HORÁČEK a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991.

¹² MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. Olomouc: Votobia, 1999.

pomocí digitálních úprav přetransformovala a poskytla tak divákovi unikátní pohled do nitra lidského těla.

1.6 Umělci

Tato část je věnovaná především umělcům, kteří se stali mým inspiračním zdrojem, tvořili podobným způsobem, nebo se zaměřovali ve svých dílech na obdobnou tematiku, jako já v této bakalářské práci. Každý z nich využíval tělo při své tvorbě trochu jiným způsobem.

1.6.1 Yves Klein

Yves Klein byl francouzský umělec, malíř a teoretik umění. Jeho tvorba se stala důležitou při formování konceptuálního umění. Zabýval se především happeningem. Díky spolupráci, kterou vytvořil s obchodníkem, který se soustředil na prodej chemických materiálů, Edouardem Adamem, vytvořil Klein ultramarínovou modř. „Klein byl přesvědčený, že žádná barva není tolik nabitá pozitivními asociacemi jako modrá.“¹³ Tento svůj vlastní odstín modré barvy si nechal patentovat. Jedná se o temně zářivou ultramarínovou barvu s názvem IKB (International Klein Bleu), kterou využíval při své tvorbě, proto je jeho tvorba charakteristická hlavně modrými monochromatickými obrazy.

V roce 1958 začal využívat nahá ženská těla, jako nástroj pro malbu. Jeho počáteční experimenty začínaly u Kleina v bytě v Paříži, kdy potřel modelkám tělo barvou. Modelka si poté lehla na plátno a krouživými pohyby na něj malovala. Později tuto svoji techniku, kterou vymyslel, nazval antropometrie a rozvinul ji tak, že těla modelek používal místo štětce. Nahá těla pokryl barvou a modelky se poté otiskly přímo na bílé plátno. Tímto způsobem vzniklo několik pláten, které zobrazují modré otisky nahých ženských těl.

¹³ Johannsen Rolf H., Slavné obrazy, Nakladatelství Slovart, Praha 2004.

V roce 1960 přišel se svými antropometrickými performancemi. Jelikož chtěl svoji novou metodu malby předvést před veřejností, uspořádal v Paříži performance s názvem *Anthropometries of the Blue Period and Fire Paintings: Two Performances*. Tato performance probíhala v divadle, kde Klein rozprostřel dvě velká bílá plátna. Jedno plátno bylo umístěno horizontálně a druhé vertikálně. Za hudebního doprovodu vstoupily na scénu tři nahé modelky. Každá si přinesla plechovku modré barvy, kterou nanášely na svá těla. Poté svá těla otiskly na rozprostřená bílá plátna. Na plátně modelky zanechaly několik otisků svých těl. Klein věřil tomu, že tím, že používá lidská těla jako štětce, přenesse jejich energii na plátno a také do svých děl. Svoji performance Klein velmi šokoval a vyvolal řadu smíšených ohlasů od společnosti. Kleinova tvorba ovlivnila velké množství umělců, stala se přínosnou pro uměleckou scénu a přispěla k rozvoji performance i body artu.

Obr. č. 1 Yves Klein – *Anthropometries of the Blue Period and Fire Paintings: Two Performances*

1.6.2 Shigeko Kubota

Shigeko Kubota byla japonská umělkyně, sochařka a performerka. Kubota se zaměřovala na využití nových medií, jako byl videoart. Při své tvorbě používala jednu z prvních kompaktních kamer. Vytvářela videoinstalace a performance, při kterých se zaměřovala na témata genderu, identity a společnosti. Její práce obsahovaly určitou nadsázku s prvky ironie. Své performance používala ke zkoumání vztahu mezi tělem a technologiemi.

Mezi její významné práce patří i performance s názvem *Vagina Painting* z roku 1965, kterou představila v rámci festivalu Perpetual Fluxus v New Yorku. Při této performance umělkyně přišla s provokativním a inovativním nápadem. Její tělo se stalo nástrojem, kterým tvořila dílo. Kubota umístila na zem velké plátno a nahá se na něj položila. Své tělo, převážně intimní partie natřela barvou a poté otiskovala na plátno. Využívala i štětec s červenou barvou, který si připevnila ke svému tělu a v podřepu štětcem malovala. Tímto způsobem tak vznikaly různé abstraktní kompozice. Kubota tělo používala jako prostředek pro vznik malby z toho důvodu, aby překonala zakotvenou bariéru mezi tělem a uměleckým dílem, vyjádřila svoji sexualitu a s ní i feministické myšlenky. Jejím záměrem bylo zpochybnit tradiční a stereotypní pohled na ženu v umění i ve společnosti. Kladla důraz na sílu ženského těla a oslavovala jeho jedinečnou krásu. Byla tak jednou z prvních umělkyní, které využily své tělo pro vytvoření uměleckého díla. Tato práce byla velice kontroverzní, ale stala se inspirací pro další umělce, kteří se zaměřovali na téma tělesnosti.

Kubota použila tuto techniku i v dalších svých performancích, jednou z nich bylo, když se převalovala v barvě, která zanechala na plátně otisky jejího těla.

1.6.3 Carolee Schneemann

Carolee Schneemann byla americká umělkyně tvořící v oblasti performance, videoartu, instalace a malby. Její ranou tvorbu ovlivňoval zájem o tanec a pohyb lidského těla. Ve svých pracích také zkoumala témata sexuality, genderu a těla. Zpochybňovala tím tradiční představy o ženskosti a ženské sexualitě. Ve svých dílech překračovala různá společenská tabu. Od šedesátých let 20. století začala používat své vlastní tělo jako hlavní prvek a materiál při své výtvarné tvorbě. Podobně jako Schigeko Kubota využívala videoart a zaměřovala se tak na vztah lidského těla s technologiemi. Svými experimenty s tělem vnášela do svých děl feministicky založené myšlenky. Schneemann také pracovala s koláží a asambláží. V těchto dílech využívala své nahé tělo.

Eye Body: 36 Transformative Actions jsou performance, které vytvořila Schneemann v roce 1963.¹⁴ Jedná se o průlomové dílo ve feministickém a avantgardním umění. Toto performativní dílo se skládá ze série 36 akcí, které předváděla před publikem. Během performance Schneemann malovala na své tělo tmavými barvami a využívala různých objektů, díky kterým své tělo propojovala s prostředím, ve kterém tvořila. V průběhu performance nechala po svém těle volně plazit i hady. Tyto akce realizovala v reakci na stereotypní pohled na ženské tělo v umění.

Jedním z nejznámějších děl Schneemann je představení *Interior Scroll* z roku 1975, které realizovala na výstavě *Women Here and Now*. Při této performance vylezla na stůl v bílém prostěradle a publiku sdělila, že bude předčítat ze své knihy *Cezanne, She Was A Great Painter*. Prostěradlo si nakonec svlékla a když stála nahá na stole, začala pomalu vytahovat a rozmotávat svitek papíru z vnitřku svých intimních partií a nahlas z něho četla. Hlavní myšlenkou tohoto díla bylo poukázání na objektivizaci ženských těl.

¹⁴ Eye Body: 36 Transformative Actions for Camera | Carolee Schneemann Foundation. *Carolee Schneemann Foundation* [online]. Dostupné z: <https://www.schneemannfoundation.org/artworks/eye-body-36-transformative-actions-for-camera>

1.6.4 Niki de Saint Phalle

Niki de Saint Phalle byla francouzská malířka, sochařka a filmařka. Pro její práci je charakteristické vytváření monumentálních soch. Její tvorba byla ovlivněna surrealismem a pop artem. I přesto, že neměla žádné oficiální výtvarné vzdělání, stala se významnou umělkyní. Témata, která se odrážela v její tvorbě byl feminismus, ale i společenské dění.

De Saint Phalle pracovala i s náhodou. Způsobem tvorby, kterým upoutala pozornost, se staly abstraktní obrazy, které vznikaly tak, že na podklad upevnila sáčky naplněné naředěnou barvou. Do sáčku se poté střefovala. Sáčky s barvou praskly a na plátně náhodně zanechaly barevné skvrny.

Od roku 1961 začala vytvářet své ikonické plastiky. Nejprve si vytvořila kostru z drátěného pletiva, na kterou následně nanášela papírmaše. Tyto plastiky poté výraznými barevnými kombinacemi pomalovala. Plastiky znázorňující ženy plnějších tvarů nazvala *Nana*. Nany reprezentují autorčiny feministické názory a znázorňují její pojetí sebevědomé důstojné ženy, která přijímá své ženství takové, jaké je. Nany vyjadřují svobodu a chuť do života, vymezení proti patriarchátu. Většinou jsou bez očí a obličejů a jejich polohy, ve kterých se plastiky nachází, jsou na pokraji skutečnosti. Některé Nany byly i zahalené do oděvů z vlny nebo zhotovené technikou patchworku.

Obr. č. 2 Niki de Saint-Phalle – Black Standing Nana (1995)

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem bakalářské práce bylo zhmotnit moji myšlenku oslavy ženskosti. Již od počátku jsem věděla, že budu chtít pracovat s ženským tělem a jako nejideálnější možnost, mi přišla práce s jeho otisky. Vynikne tak přirozená krása tvarů těla. Otištěná ženská těla jsem se rozhodla umístit na šaty z toho důvodu, aby tak otisky získaly určitou fyzickou podobu a plasticitu. Pohrávala jsem si také s možností variace, kdy si ženy mohou právě díky šatům vyzkoušet těla někoho jiného.

Vytvořila jsem cyklus pěti šatů, na jejichž předních i zadních dílech jsou otisky nahých ženských těl. Spojením otisků dvou různých těl, kdy každé modelce přísluší jedna polovina otisku, tak na šatech vzniká úplně nové jedinečné tělo. Důvodem spojení těl byla idea, že jsou všechna těla perfektní a jsou si tak rovna. Tato práce by měla ženy sbližovat a propojovat.

2.1 Otisky

Nejvíce času jsem věnovala promýšlení a experimentování s tím, jak budou otisky vypadat a jak bude probíhat samotné otiskování modelek na plátno.

Pro otisky na látku jsem hledala pět vhodných modelek. Vybírala jsem záměrně co nejvíce rozmanitá ženská těla. Modelky se od sebe odlišovaly výškou postavy, různou hmotností a tvarem postavy, ale i věkem.

Než jsem došla k finální verzi, jakým způsobem budu otisky na plátno nanášet, vyzkoušela jsem pokusy s různými metodami. První metodou, byl otisk do suchého podkladu. Občas se však stalo, že se látka moc nakrčila a otisk pak nepůsobil čistě. Vyzkoušela jsem tedy látku naškrobit. Šatové díly jsem namočila do škrobové směsi, aby tím látka ztuhla, byla pevnější a chovala se jako papír. Nakonec byl tento krok zbytečný a nepotřebný. Navíc by se musel škrob ze šatů vyprat, což by se s akrylovými otisky nedalo, jelikož by se barva do látky rozpila. Když jsem otisky aplikovala přímo na jednotlivě nastříhané přední a zadní díly, a ne na jeden velký kus, jak jsem původně zamýšlela, s látkou se lépe manipulovalo a už se tolik nedeformovala. Díky tomuto

pokusu, jsem došla k tomu, vyzkoušet otisky aplikovat do mokrého podkladu. Když byla látka ale příliš mokrá, barva se opět rozpíjela. Finální metodou bylo mírné navlhčení dílů šatů rozprašovačem s vodou pouze v místech, kde se budou otisky barvou nacházet. Barva se totiž na navlhčených místech rovnoměrněji otiskla.

Zkoušela jsem i různé přechody a zakrývání částí pomocí papírové lepicí pásky, aby bylo ukončení některých částí těla čistější. Tyto přechody však působily příliš strojeně a vytvářely ostrou hranici.

Díky zkušebnímu otiskování jsem také zjistila, že není dobré, když se pod látkovými díly šatů nachází jakákoli struktura, která by se jinak mohla do látky protlačit. Proto jsem musela zvolit pro otiskování těl modelek i vhodný podklad. Nejideálnější byl hladký podklad bez spár, jako je linoleum. Při konečném otiskování jsem šatové díly přilepila k podkladu papírovou lepicí páskou, aby se poté, co se na díly modelka přitiskne, neposouvaly a nedeformovaly svůj tvar.

Na nanášení barvy na kůži jsem také použila různé metody a techniky, než jsem našla tu nejlepší možnou variantu. Nejdříve jsem barvu nanášela pouze štětcí. Použila jsem štětce užší, s hustějšími i řidšími vlákny, ty však ve výsledku zanechávaly po otisku na látce příliš výraznou stopu štětce a samotné otisky kvůli tomu působily dost necelistvě. Myslela jsem si, že když barvu aplikuji pomocí pěnového válečku, bude barva rovnoměrněji nanesená, ale po tomto pokusu jsem zjistila, že se barva zapracovává do kůže a je potom obtížné, ji na látku přenést. Jako nejlepší způsob, kterým jsem finálně barvu na těla modelek nanášela, byl široký štětec s měkkými štětinami. Barvu jsem s jeho pomocí nanášela vždy jedním tahem od ramene směrem dolů. Štětec tak na některých místech zanechal viditelnou strukturu stopy štětce, jinde byla barva plnější a nanesená v ploše. Což bylo přesně to, co jsem vyžadovala.

2.1.1 Hledání tvaru otisků

Než jsem došla k tomu, jak budou výsledné otisky na šatech vypadat, vyzkoušela jsem několik alternativ.

Při tvorbě otisků nebylo nikdy úplně jisté, jak bude tělo po otisknutí na látku vypadat a jaký fragment vznikne. V tom spočívá určitá hra s náhodou. Jistou proměnnou hrála i odlišnost a různorodost modelek. Každá z nich měla jinou kůži, do které se barva více či méně vsakovala, proto jsou některé otisky světlejší a jiné tmavší. Každé modelce se otiskly i jiné tvary a části těla. Nejčastěji se však otiskla ta nejvýše umístěná a vystouplá místa na těle, která se dotkla látky jako první a představovala tak největší objem plochy.

Nejprve jsem chtěla na každé šaty otisknout pouze jedno ženské tělo, zepředu a zezadu. Tento způsob mi však přišel příliš jednoduchý a nenaplňoval můj koncept pojetí ženskosti. Až poté, jsem přišla s úmyslem, spojit dvě ženská těla a vytvořit tak jedno úplně nové tělo. Čímž se prohlubuje moje původní myšlenka, kvůli které jsem se rozhodla vytvořit tuto práci. Na jeden šatový díl se tedy vždy otiskla polovina těla jedné modelky a na druhou polovinu dílu tělo jiné modelky. Na předních dílech šatů se nachází otisky předních částí těl modelek a na zadních dílech šatů se nachází otisky zad.

Když už jsem věděla, jaké mají modelky postavy, rozvrhla jsem si varianty, která dvojice modelek společně vytvoří jedno tělo. Měla jsem dopředu rozkreslené různé možnosti, s jejichž variacemi potisku jsem si pohrávala. Dvě verze šatů jsou rozdělené na polovinu vertikálně. Další jsou rozdělené horizontálně, kdy jedna modelka tvoří otiskem trupu horní část těla a druhá zbytek těla od pasu dolů. Následující šaty mají diagonálně vytvořený otisk, kdy levá vrchní polovina těla a pravé stehno patří jedné modelce a pravá vrchní polovina a levé stehno modelce druhé. Na pátých, tedy posledních šatech jsou otištěny profily těl modelek.

Obr. č. 3 Rozvržení variant potisku

Mým cílem bylo záměrně k sobě spojovat dvě nejvíce rozdílné postavy modelek, aby tak vznikla maximální deformace výsledného otištěného těla.

Obr. č. 4, 5, 6 Postup otiskování jedné z modelek

2.1.2 Barevnost otisků

Pro samotné otisky těl jsem vybrala akrylovou barvu, která se mi pro nanášení na tělo i na látku osvědčila nejvíce. Textilní barvu jsem nevybrala z toho důvodu, že

přichází přímo do kontaktu s tělem a kůží. Kvůli tomu mi akrylová barva přišla vhodnější, jelikož se dá z kůže bez problému smýt.

Černou barevnost jsem zvolila právě do kontrastu s bílým plátnem. Černá barva na sebe nestrhává pozornost a nechává tak vyniknout otiskům tvarů ženských těl. Zkoušela jsem i kombinace černé a šedé barvy, aby se tím otisky dvou těl na jednom šatovém dílu na první pohled výrazně odlišily. Nakonec mi jako vhodnější možnost přišlo nechat obě poloviny otištěné stejnou barvou. Tím se zároveň podpořilo spojení dvou otisků v jedno tělo.

Akrylovou barvu jsem před nanášením na tělo míchala v poměru 1:1 s vodou, abych vždy měla stejnou konzistenci a také proto, aby barva na těle tak rychle nezasychala a lépe se na látku otiskla.

2.2 Pracovní postup

2.2.1 Materiál

Jako textilní materiál, ze kterého jsem šaty zhotovila, jsem se rozhodla pro jednobarevné, konkrétně bílé bavlněné plátno bez potisku. Textilní materiál totiž slouží hlavně jako podklad pro umístění otisků, které jsou hlavní částí. Při volbě materiálu jsem se zaměřovala především na vlastnosti, které jsem od materiálu požadovala. To nejlépe splňovaly textilní materiály vyrobené z bavlny.

Jedná se o stoprocentní bavlněnou tkaninu, která je vhodná např. na košile, povlečení nebo ubrusy. Látka je pevná, ale vhodně tvárná, takže drží dobře tvar. Plátno je odolné proti oděru a větší námaze textilie, tudíž se jedná o odolný materiál, který je stálý. Bavlněné plátno však není příliš elastické, proto se často mačká a je důležité jej řádně vyžehlit. Na omak je plátno jemné a hladké, takže se z něj stal ideální podklad, na který barva dobře přilne. Navíc se s bavlněným plátnem i skvěle pracuje a manipuluje při samotném šití.

2.2.2 Příprava na zhotovení šatů

Původně jsem chtěla otisky aplikovat na látku, když byla ještě v kuse a až poté variovat stříhy šatů. Po několika pokusech mi přišlo vhodnější, když jsem modelky otiskovala už přímo na nastříhané díly šatů.

Samotný stříh šatů má jednotnou velikost bez ohledu na to, jaká těla se na šaty otiskovala. Volila jsem takový stříh šatů, který by nejvíce vyhovoval různým tvarům těl. Šaty jsou na širší ramínka s kulatým výstřihem jak na přední části, tak i na zádech. Jejich délka je pro každého nositele individuální, vzhledem k jeho výšce. Obecně jsem se snažila šaty udělat co nejdelší, aby se na ně vešla co největší část těla.

Stříh na šaty jsem použila z módního časopisu Burda, který obsahuje stříhy na šití dámských a dětských oděvů, příležitostně i oděvů pánských. V Burdě, kterou jsem si zakoupila jsem našla vhodný stříh na šaty, který jsem si ještě mírně poupravila. Na stříhové příloze jsem našla požadovanou šablonu stříhu šatů a poté ji vykopírovala ze stříhové přílohy.

Stříhové díly jsem poté pokládala do přehybu látky. Tyto díly, konkrétně zvlášť přední díl šatů a zadní díl šatů, jsem přišpendlila na látku dle polohového plánu. Stříhové díly šatů jsem následně vyznačila pomocí křídly přímo na látku a vystříhla.

Ze zbytku látky jsem si vytvořila podsádky. Podsádka je část oděvu, která začištěje okraj, kopíruje tvar průramků i výstřihů šatů. Nejčastěji se zapravení podsádkou používá u kulatých výstřihů. Zapravení podsádkou je vhodné z toho důvodu, že je z lícní strany vidět jen prošití v kraji a šaty tak zůstávají čisté bez zbytečných rušivých elementů.

Po ušití vzorového kalika, zkušebního modelu, jsem zjistila, že je potřeba stříh ještě o velikost zvětšit, rozšířit a také prodloužit, aby se na šaty vhodně umístil celý otisk lidského těla.

Následný postup tedy probíhal tak, že jsem nejdříve nastříhala deset dílů šatů. Pět dílů předních a pět dílů zadních.

2.2.3 Zhotovení šatů

Jakmile jsem měla šatové díly nastříhané, začala jsem s přípravou na následné zhotovení šatů, jelikož jsem šaty finálně sešívala až poté, co na šatové díly byly aplikovány otisky těl modelek.

Nejdříve jsem okraje předních i zadních dílů šatů obnitkovala a začistila pomocí obnitkovacího stroje neboli overlocku, který zabraňuje jejich třepení. Následně jsem si na předních dílech šatů složila a nastehovala stehovkou prsní záševky. Stehování je potřebné, protože usnadňuje šití na stroji a švy jsou tak přesnější. Záševek se na oděv přidává kvůli funkčnosti. Umožňuje totiž tvarování šatů v místech, kde jsou výrazné křivky těla. Nastehované prsní záševky jsem odšila na šicím stroji do ztracena, stehovku po odšití vypárala a následně záševky žehličkou sežehlila směrem dolů do dílu šatů.

Nastříhané podsádky, kterými jsem k závěru hotovení šatů zapravovala a začištěvala výstřihy i průramky, jsem podlepila po celé ploše tenkým jednostranně zažehlovacím vliselinem. Vliselin je jemná fixační látka, která má na rubové straně lepicí vrstvu. Tato vrstva se aktivuje pomocí tepla. Po zažehlení zpevňuje daný materiál, aby se s ním lépe pracovalo a manipulovalo. Podsádky jsem stejně jako díly šatů obnitkovala.

Jakmile jsem na šatové díly aplikovala otisky ženských těl, mohla jsem šaty dohotovit a finálně sešít.

Přední a zadní díly šatů jsem složila lícem k sobě. Nejprve jsem našpendlila, sestehovala a sešila ramenní švy v šířce švové záložky jednoho centimetru. Po sešití jsem opět stehování vypárala a švové záložky rozžehlila, což znamená, že se švy rozloží od sebe.

Pro funkčnost a snazší oblékání šatů jsem to levého bočního švu všila bílý skrytý zip. Zvolila jsem ho z toho důvodu, že je po všití nenápadný a neruší tak celkový vzhled šatů. Skrytý zip se všívá speciální patkou, která je k tomu určená. Po všití zipu jsem stehování vypárala a mohla jsem došít levý boční šev tak, aby navazoval. Po sešití se švové záložky opět rozžehlují.

Jakmile byly šaty sešité, přesunula jsem se na zapravování pomocí podsádek. Podsádka pro zapravení výstřihů předního a zadního dílů se nejprve sešívá v místě ramenních švů. Následně se podsádka pokládá lícem na líc šatů a v okraji výstřihu se vešpendlí, vestehuje a poté všije do průkrčníku. Podsádku je nutné řádně vyžehlit, aby byl výstřih čistý a hladký. Aby se podsádka neotáčela, prošila jsem ji v kraji z lícní strany a opět vyžehlila. Úplně stejným způsobem jsem pokračovala u všech šatů. Když jsem měla zapravené výstřihy, obdobným způsobem jsem zapravila i průramky šatů. Průramek je část oděvu, kde je připojen rukáv, pokud má být jeho součástí.

Dolní okraj všech šatů jsem zapravila pomocí oboustranné lepicí mřížky. Dolní okraj jsem dvakrát zahнула v šířce 1 cm a umístila do vytvořeného ohybu lepicí proužek. Lepidlo na proužku se pomocí tepla žehličky roztaví a připevní k vláknům šatů. Vzniká tím tak čistý okraj.

Posledním krokem jsou dokončovací práce na šatech. Mezi dokončovací práce patří bodové přichycení podsádek skrytým stehem na švové záložky tak, aby podsádky držely na místě a nepřetáčely se. Také jsem podobným způsobem přichytila tkanici zipu.

Na závěr jsem celé šaty důkladně vyžehlila, abych vytenčila všechny švy, všité podsádky a šaty tak získaly svůj výsledný tvar.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zhotovení cyklu pěti šatů z bílého plátna, které odráží mé vlastní pojetí ženskosti. Tato práce má zrcadlit jednotu a zároveň i rozmanitost žen a jejich těl. Sebevědomí, spojené s pozitivním vnímáním vlastního těla, může, dle mého názoru, ženě do jisté míry pomoci s běžnými životními výzvami s určitou vyrovnaností a lehkostí.

Charakteristickým prvkem celé práce se tedy staly otisky nahých těl pěti modelek. Tyto otisky nechávají vyniknout přirozené kráse ženského těla. Ženské tělo jsem tak netradičně použila jako umělecký nástroj k vytvoření díla.

Práce s lidským tělem a jeho otiskováním mi byla zajímavou a přínosnou zkušeností. Proces vzniku potisku šatů byl mnohem promyšlenější a komplikovanější, než se na první pohled může zdát. Během experimentační fáze, jsem dospěla k prohloubení prvotní myšlenky pojetí ženskosti. Spojením otisků dvou ženských těl umístěných na jedny šaty, tak vznikl nový unikátní otisk těla. Tento vývoj konceptu tak vyzdvihuje propojení žen a jejich těl.

Tvorba bakalářské práce mi nabídla možnost prozkoumat pro mě nové cesty uměleckého vyjádření a mohla jsem tak ztvárnit svoji myšlenku pojmání ženskosti, která se odráží v samotném cyklu pěti šatů s potiskem ženského těla.

Obrazové přílohy

Obr. č. 7 Fotografie výsledného cyklu šatů 1

Obr. č. 8 Fotografie výsledného cyklu šatů 2

Obr. č. 9 Fotografie výsledného cyklu šatů 3

Obr. č. 10 Detail otisku 1 – boční otisk

Obr. č. 11 Detail otisku 2 – otisk zad

Obr. č. 12 Detail otisku 3 -přední díl

Obr. č. 13 Detail otisku 4 – otisk zad

Anotace

Jméno a příjmení: Eliška Poláchová

Fakulta: Pedagogická fakulta

Katedra: Katedra výtvarné výchovy

Rok obhajoby: 2023

Název práce: Ženskost

Název práce anglicky: Femininity

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Pavla Žeravíková

Anotace práce:

Tato bakalářská práce charakterizuje a oslavuje ženskost. Cílem práce je vyzdvihnout podstatu krásy ženských těl. Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. Teoretická část, je zaměřená na mé pojetí ženskosti, na ženské a feministické umění, dále na formy akčního umění a umělce, kteří mi byli inspirací. Praktická část popisuje proces tvorby cyklu pěti šatů, kterým dominují otisky nahých ženských těl.

Klíčová slova: žena, otisky těla, ženskost, feminismus, akční umění, body art

Anotace anglicky:

This bachelor thesis characterizes femininity. The aim of the thesis is to highlight the essence of the beauty of women's bodies. The bachelor thesis consists of two parts. The theoretical part is focused on the concept of femininity, feminine art, forms of action art and, artists who were my inspiration. The practical part describes the process of creating five dresses, which dominated imprints of naked female bodies.

Klíčová slova anglicky: woman, body imprint, femininity, feminism, action art, body art

Rozsah práce: 35 stran

Jazyk práce: český

Seznam použité literatury:

GROSENICK, Uta. *Ženy v umění: Women artists: 20. a 21. století*. V Praze: Slovart, 2004. Ikony. ISBN 80-7209-626-5.

JOHANNSEN Rolf H., *Slavné obrazy*, Nakladatelství Slovart, Praha 2004, ISBN 80-7209-639-7.

MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-351-9.

RUHRBERG, Karl a Ingo F. WALTHER. *Umění 20. století: [malířství, sovitury a objekty, nová média, fotografie]*. Praha: Slovart, 2004. ISBN 80-7209-521-8.

SLAVÍK, Jan a Jaroslav BLÁHA. *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: Práce, 1997. ISBN 80-208-0432-3.

URBAN, Petr, ed. *Fenomenologie tělesnosti*. Praha: Filosofia, 2011. ISBN 978-80-7007-350-6.

ZHOŘ, Igor, Radek HORÁČEK a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991. ISBN 80-7067-074-6.

Elektronické zdroje:

Actualité - Yves Klein. *Actualité - Yves Klein* [online]. [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://www.yvesklein.com/>

Adriena Šimotová na Prague Art & Design. 301 Moved Permanently [online]. [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: <http://www.prague-art.cz/katalog/autori/123-adriena-simotova/>

Akční umění – Výtvarná výchova. [online]. Copyright © 2023 VytvarnaVychova.cz [cit. 08.04.2023]. Dostupné z: https://vytvarna-vychova.cz/akcni-umeni/?fbclid=IwAR2vNHVfoXoZ_JZK8649OHXjWT5iGGzCwk_tfUq88HPmFtKRq8_DT3oIU

Carolee Schneemann Foundation. *Carolee Schneemann Foundation* [online]. [cit. 02.04.2023] Dostupné z: <https://www.schneemannfoundation.org/>

Conceptual Art Movement (Conceptualism): History, Techniques, and Artwork – Artlex. Artlex – Art Dictionary and Encyclopedia [online]. Copyright © 2023 Artlex [cit. 09.04.2023]. Dostupné z: <https://www.artlex.com/art-movements/conceptual-art/>

Feminist Art Movement Overview | TheArtStory. *The Art Story: Visual Art Movements, Artists, Ideas and Topics* [online]. Copyright ©2023 The Art Story Foundation. All Rights Reserved [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.theartstory.org/movement/feminist-art/>

Feministické hnutí v umění – MedKult. *MedKult – média a kultura • mediální kultura • mediální a kulturní studia* [online]. Copyright © 2023 MedKult. All rights reserved. [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/2017/02/23/feministicke-hnuti-v-umeni/>

KAPROW, Allan. *Assemblages, Environment and happenings*. [online] 2010 [cit. 9.4.2023] URL: http://web.mit.edu/jscheib/Public/performance-media/kaprow_assemblages.pdf

Kateřina Olivov | ART ANTIQUES - měsíčník o umění, architektuře, designu a starožitnostech. Duben 2023 | ART ANTIQUES - měsíčník o umění, architektuře, designu a starožitnostech [online]. [cit. 15.04.2023]. Dostupné z: <https://www.artantiques.cz/katerina-olivova>

Niki de Saint Phalle [online]. nikidesaintphalle.org [cit. 25.3. 2023] Dostupné z: <https://nikidesaintphalle.org/niki-de-saint-phalle/biography/#1930-1949>

ScienceDirect. *ScienceDirect* [online]. Copyright  [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B0080430767039772>

Shigeko Kubota [online]. [cit. 02.04.2023] Dostupné z: <http://www.shigekokubotavideoartfoundation.org/>

Veronika Šrek Bromov, CV. [online]. [cit. 14.04.2023]. Dostupné z: <http://verosrekbrom.com/about/>

Yoko Ono Art, Bio, Ideas | TheArtStory. The Art Story: Visual Art Movements, Artists, Ideas and Topics [online]. Copyright 2023 The Art Story Foundation. All Rights Reserved [cit. 15.04.2023]. Dostupné z: <https://www.theartstory.org/artist/ono-yoko/>

Yves Klein - duše a vznešen otisky - ArtRevue. *Artrevue - nejvtší internetov magazn - vstavy, přbhy, rozhovory* [online]. Copyright  2019 ArtRevue [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://artrevue.cz/yves-klein-a-vznesene-otisky/>

Yves Klein's Postmodernist Art. Visual Arts Encyclopedia [online]. Copyright  visual [cit. 15.04.2023]. Dostupné z: <http://www.visual-arts-cork.com/famous-artists/klein-postmodernist.htm>

Seznam použitých obrázků:

Obr. č. 1 Yves Klein – Anthropometries of the Blue Period and Fire Paintings: Two Performances [online]. [cit.07.04.2023] Dostupné z:

<https://www.invaluable.com/blog/yves-klein-blue/>

Obr. č. 2 Niki de Saint-Phalle – Black Standing Nana [online]. [cit. 07.04.2023]

Dostupné z:

<http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/contemporary-art-day-sale-n09142/lot.174.html>

Obr. č. 3 Rozvržení variant potisku (foto autora)

Obr. č. 4 5, 6 Postup otiskování jedné z modelek (foto autora)

Obr. č. 7 Fotografie výsledného cyklu šatů 1 (foto autora)

Obr. č. 8 Fotografie výsledného cyklu šatů 2 (foto autora)

Obr. č. 9 Fotografie výsledného cyklu šatů 3 (foto autora)

Obr. č. 10 Detail otisku 1 – boční otisk (foto autora)

Obr. č. 11 Detail otisku 2 – otisk zad (foto autora)

Obr. č. 12 Detail otisku 3 – přední díl (foto autora)

Obr. č. 13 Detail otisku 4 – otisk zad (foto autora)